

OUDE BEROEPEN IN EN ROND OUD ADE

Aflevering 41: de groenteboer.

Was er zo'n tachtig jaar geleden wel behoefte aan een groenteboer in Oud Ade? Heel veel – misschien wel de meeste - mensen hadden een moestuin(tje) en voorzagen zichzelf van groente. Bij elke boerderij was haast per definitie een moestuin. Vaak meerdere als ook de daggelder of een broer die niet boer had kunnen worden een stukje grond mocht gebruiken als moestuin. Veel van die zelf-verbouwde groente werd in de zomer geweekt of in Keulse potten met veel zout gepreserveerd om in de winter te eten. Lekker was dat niet altijd. Een van mijn gesprekspartners vond de boontjes uit de Keulse pot ronduit vies. "Maar je had niets anders; zo was het gewoon."

De moestuinen speelden een dubbele rol in het leven en het werk van de groenteboer en van zijn klanten. Enerzijds maakte de groente uit eigen tuin de groenteboer gedeeltelijk overbodig. Daar kwam nog bij dat producten uit de tuin soms gedeeld werden met familie of burens die minder hadden. Dat kon er toe leiden dat de groenteboer vooral gezocht werd voor exotisch fruit dat niet in de – letterlijk en figuurlijk – koude kleigrond groeide: luxueuze sinaasappelen en bananen. Anderzijds werden de moestuinders (hobby-tuinders kon je ze niet noemen; de tuin was pure noodzaak) ook tijdelijke concurrenten van de professionele groenteboer. Met de groente die ze overhadden gingen ze de boer op om die te verkopen. Vaak per roeiboot. Dat werd 'parlevinken' genoemd. Zo drong ook een exotisch woord het dorp binnen.

Ik verwachtte om bovenstaande redenen heel weinig sporen van groenteboeren aan te treffen in het verleden van het dorp maar tot mijn verbazing trof ik er twaalf aan, ondanks en dankzij de moestuinen.

Arie van Haastregt en Hein (Han?) Jansen

Adrianus (Arie) van Haastregt (1874-1948) woonde van ongeveer 1900 tot 1930 als brugwachter bij de toenmalige ophaalbrug bij de Vrouw-Vennemolen. Toen rond 1930 (?) de ophaalbrug vervangen werd door de huidige vaste brug werd de brugwachterswoning afgebroken en verhuisde Arie met zijn gezin naar Zwarteweg 2 dat hij huurde van Roen Vrijburg. Naast het huis werd een houten groentewinkel gebouwd. Arie was groenteboer geworden. Vermoedelijk heeft zijn echtgenote Maria van der Zon de winkel bediend en ging Arie er in een roeiboot op uit om zijn waar aan de man te brengen. Als bijverdienste maakte Arie in de winter ook de kachels van de lagere school aan. Toen hij in 1948 overleed, kwam Mien Vrijburg met haar man Jan Reurings er wonen. Mien was de dochter van huisbaas Roen. Arie's dochter Jansje mocht blijven wonen in de voormalige groentewinkel tot haar overlijden in 1991. Daarna is het huisje afgebroken.

Tussen ongeveer 1930 en 1950 woonde op de Kolk, huisnummer E8, ene J. Jansen. Hij wordt door sommigen herinnerd als groenteboer Hein Jansen (maar Han is waarschijnlijker, vanwege de letter J. in het bevolkingsregister). Zijn bijnaam was Hein (of Han) Bal. Er is (tot nu toe) weinig over hem bekend. Jeanne van der Poel-Uljee vertelt dat ze in het weekend sinaasappelen bij Jansen kocht, met een deftig papiertje eromheen. Alsof elke sinaasappel een kostbaar cadeautje was. Dat was misschien ook het geval. Ria van der Poel, Jansdr, ziet het winkeltje nog voor zich: een schuur met houten vloer waar de groente opgeslagen was. Jansen was volgens sommigen niet getrouwd en woonde samen met zijn zus. Of Jansen langs de huizen ging met zijn groente of alleen vanuit zijn winkel de groente verkocht is evenmin bekend.

Piet van Emmerik sr en jr

Piet van Emmerik sr (1892-1969) begon in 1906 een groentezaak aan de Pastoor van der Plaatstraat in Rijpwetering. Zijn klanten woonden op de Rip, in Hoogmade en in Oud Ade. Ria Poel, Jansdr, herinnert zich hoe de 'Ouwe Bles' (een bijnaam die niet bekend is aan zijn kleinzoon Ward) op een bakfiets naar de boerderij aan het eind van de Zwarteweg kwam met zijn koopwaar. Hoewel er een grote moestuin bij de boerderij lag, was er toch behoefte aan groente van buitenaf. Haar vader werkte geregeld in de tuin, maar toen zoon Jan het boeren bedrijf overnam, veranderde dat. Deze Jan had een hekel aan tuinieren en liet er iemand anders, Cor van der Star, in werken die er natuurlijk ook van mocht eten. Ouwe Piet van Emmerik wilde graag wat extra's verkopen en haalde Ria en haar zus soms over 'stokkie te trekken' om een tros bananen; wie het kortste stokkie trok moest betalen. Twee derde kans dat de meisjes de bananen kochten. Ingenieus. Om wat bij te verdienen was Piet sr ook part-time kapper. In een schuur vond zijn kleinzoon later nog een 'barberstoel'.

Ouwe Piet van Emmerik (1892-1969), "een statige lange man."

In 1961 nam de zoon van Piet sr het bedrijf over van zijn vader. Jonge Piet (1928-1993) had als dienstplichtig soldaat in voormalig Nederlands Indië gevochten en keerde rond 1950 terug naar Nederland. Hij werkte eerste enkele jaren in de Touwfabriek in Leiden. In 1952 trouwde hij met Gré Bartels (1933-2020). Het bleek een gouden 'greep': Gré had een tomeloze energie en een opgewekt karakter. Ze runde een gezin van zeven kinderen plus haar gepensioneerde schoonvader en een groentewinkel waarvan het assortiment zich uitbreidde met gasflessen, klompen, frisdrank en bier. Bussen met toeristen stopten voor de deur om klompen te kopen. Voor de klompen was zelfs een grote loods gebouwd. De groentewinkel was een voormalige woonkamer waarin je de open haard nog kon zien.

Om 5 uur in de ochtend reed Piet jr twee keer in de week naar Leiden om groente en fruit in te slaan en verkocht zijn waren in de bovengenoemde drie dorpen. Soms betrok hij zijn groente rechtstreeks van lokale tuinders op de Rip en in de Veen. Eerst reed hij met een dichte bestelwagen, later met een 'echte' groentewagen waarbij de kisten met groente zichtbaar schuin stonden opgesteld. De groente die te oud was om te verkopen werd aan twee varkens gevoerd. Toen er een elektrische koeling kwam, was het gemakkelijker de groente fris te houden.

Het hele gezin werd ingeschakeld bij de talrijke klussen die gedaan moesten worden. Feitelijk waren alle kinderen een beetje groenteboer. Op zondagen werd de bestelwagen soms omgebouwd tot mini busje en reed Piet met zijn gezin en een aantal buurkinderen naar toeristische plekjes in de omgeving. Van zoon Ward hoor ik dat zijn vader in de volksmond 'Melige Piet' werd genoemd. Een

verklaring voor die ongunstige benaming heeft hij niet; zijn vader was alles behalve melig. Misschien had hij eens een kilo melige peren verkocht, oppert de zoon.

Piet van Emmerik jr verkocht 's zomers per roeiboot groente en fruit aan waterrecreanten rond de Kagerplassen. De kisten zijn leeg, de weegschaal is mee aan boord. Foto ca. 1960.

In 1993 overlijdt Piet op 65-jarige leeftijd na enkele jaren van ziekte. In maart van dat jaar, vijf maanden vóór het overlijden van haar man, verschijnt er in het Alkmadese Dagblad een interview met Gré over de toekomst van het bedrijf. Een dochter en een schoondochter proberen de zaak voort te zetten, maar tegen de grote supermarkten is niet op te boksen. Na twee generaties moet groentezaak Van Emmerik sluiten. Zoon Ward, die me dit allemaal vertelt, heeft geen idee wat er met die honderden klompen is gebeurd.

Piet van den Broek

Petrus Johannes (Piet) van den Broek (1931-2019), die slechts tien jaar (1957-1967) in Oud-Ade groente heeft verkocht, was de zoon van Leen van den Broek in Nieuwe Wetering. Leen deed van alles, waaronder varkens houden en groente verkopen. Piet werd boerenknecht in Nieuwe Wetering en ging in dienst. Tussendoor handelde hij in oud ijzer en werkte, zoals veel andere mannen, bij de Touwfabriek in Leiden.

Over Piet kom ik veel te weten dankzij Roen van der Geest (Roen van Piet van Chrisse). Roen schrijft me: “Hij woonde aan de Zuidweg nummer 43 in Rijpwetering. Het was een vrolijke man met een goed gevoel voor humor. Elke dinsdag en zaterdag kwam hij in Oud Ade en dus bij ons thuis langs. Piet dronk vaak koffie bij mijn moeder (Gré Vrijburg). Zodoende vroeg hij me eens of ik hem op zaterdagen wilde komen helpen (tegen een salaris van een paar gulden, denk ik; exclusief fooien). Ik was toen ongeveer tien jaar; dus dat moet rond 1960-1961 geweest zijn.”

“Soms mocht ik mee naar ‘de veiling’ aan de Rooseveltstraat in Leiden, waar Piet zijn inkopen deed. Een keer kwamen we in een snackbar en aten daar een kroket (met vlees). Toen ik die smulpartij aan

mijn moeder meldde, wees ze me er fijntjes op dat het Goede Vrijdag was: vasten- en onthoudingsdag. Gelukkig hoefde ik de overtreding niet te gaan biechten van haar.”

“In de zomer bracht Piet een stapel kistjes met doosjes aardbeien die ik dan langs de deuren ging verkopen. Door Piet kreeg ik een inkijs in het vak: als de kroppen sla wat langer onverkocht bleven, was dat te zien aan de verkleuring van het ‘kontje’; hij sneed dan een stukje ervan af, waardoor je de indruk had, dat de sla nog die morgen geoogst was. Tijdens een pauze aten we een keer aan de waterkant een sinaasappel (merk Jaffa, weet ik nog). Piet gooide de schillen in het water en wees me op de olie-achtige kleuren die op het wateroppervlak dreven: ‘Alle sinaasappels worden geverfd om ze mooier te laten lijken’, zei hij.”

“Piet vertrouwde mij volledig: ’s morgens kreeg ik in de zak van mijn overall een lading wisselgeld. Als ik wat groter geld kreeg, gaf ik biljetten tussentijds aan hem af. Van een boekhouding, laat staan een kassa was geen sprake. Ik hield voor mezelf natuurlijk de footjes in een aparte zak. Aan het eind van de dag leegde ik mijn zak met wisselgeld in zijn schoudertas.”

“Piet was in mijn ogen liever veeboer geworden. Hij hield ook nog wat varkens, waar hij echt veel plezier aan beleefde. Hij was een prater, een verteller. Zo is me het ‘Spaanse meublement’ bijgebleven. Een keer op een verjaardagsfeest waren er te weinig stoelen. Hij zei toen met luide stem tegen zijn zoon: ‘We gaan het Spaanse meublement wel halen!’ De visite was onder de indruk. Even later kwamen Piet en zijn zoon terug met een paar sinaasappelkistjes.”

Op Rijpwetering kwam Piet aan de deur bij de ouders van Joop Zoetemelk die altijd bananen van hem kochten. Daar was Joop zo sterk door geworden, zei hij dan. Piet is er nooit in geslaagd zijn middenstandsdiploma te halen. Waarschijnlijk heeft de ambtenaar die erover ging zijn ogen even dicht geknepen.

Piet was in zijn diensttijd getrouwd met Sina Vaneman. Op de trouwfoto staat hij in een indrukwekkend soldatentenu. Hij en Sina kregen drie zonen. Een meisje stierf drie dagen na haar geboorte. Het huwelijk was geen succes en liep uit op een scheiding toen Ria Rotteveel, dochter van Manus Rotteveel in verwachting was geraakt van Piet. Een grote schande in het dorp. Piet vertrok hals over kop naar Friesland. Ria volgde hem twee dagen later. Piet vestigde zich in Zwaagwesteinde, bij Dokkum, en beoefende daar verschillende beroepen, waaronder dat van veehandelaar en varkenshouder, zijn oude droom. Hij was een handelaar in hart en nieren, zegt Ria. Piet en Ria kregen nog drie kinderen.

Piet van den Broek en Ria Rotteveel, ca 1970.

Via haar broer Jasper krijg ik het telefoonnummer van Ria in Friesland en heb een lang en openhartig gesprek met haar, ook over het 'schandaal'. Ik mag het allemaal opschrijven zegt ze. Ze is blij dat er een verhaal over Piet wordt geschreven die zes jaar geleden gestorven is, dat heeft ze altijd al gewild. Een paar dagen later ontmoet ik haar in het ouderlijk huis bij haar twee broers in Rijpwetering, waar het gesprek wordt voortgezet. Ze komt vaak naar de Rip, zegt ze.

Jaap Biemond

Een derde 'echte' groenteboer die in Oud-Ade kwam was Jaap Biemond uit Kaagdorp. Ik weet weinig over hem, alleen dat hij in 2000 gestopt is als groenteboer. Op een foto vanaf de kerktoren in Oud-Ade zien we zijn wagen op de brug staan. De aanwezigheid van drie groenteboeren in een klein dorp roept vragen op. Waarom drie? En zaten die elkaar niet in de weg? Over concurrentie heb ik echter weinig tot niets gehoord. Vroeger bepaalde de kerk waar je bij hoorde vaak bij wie je je boodschappen deed, maar die verklaring werkt niet voor het 95 percent katholieke Oud-Ade en Rijpwetering. Sommige ooggetuigen suggereerden dat bijvoorbeeld Van Emmerik niet in de Zevenhuizen kwam en Van den Broek wel, maar anderen spraken dat weer tegen. Of dat Biemond pas op het toneel verscheen toen Van Emmerik ermee gestopt was, maar ook dat blijkt niet te kloppen. Ook het feit (als het een 'feit' is) dat de groenteboeren op verschillende dagen in het dorp kwamen, lost weinig op, tenzij de klanten beide groenteboeren iets gunden en van beiden groente en fruit kochten. Tenslotte is er nog de verklaring van traditie en klantentrouw. Één persoon verklaarde de komst van Biemond bij Leen de Haas in de Zevenhuizen uit het feit dat Biemond vroeger per boot de familie De Haas bediende toen die op het eiland de Kok woonden en daarmee is doorgegaan nadat de familie naar het vaste land was verhuisd. De klant bleef trouw en de groenteboer liet zijn klant niet wegllopen.

Gelegenheidsgroenteboeren

Tot slot waren er allerlei andere personages die af en toe, in bepaalde seizoenen, groente en fruit verkochten. Vaak als bijverdienste. Omdat voor *Gerrit Plasmeijer*, die molenaar was in de Rode Polder, het bedienen van de molen slechts een deeltijd-baan was, zocht hij een aanvullende bron van inkomsten. Hij – en later zijn zoon Cees – legden zich daarom toe op tuinieren. Daartoe beschikten ze over een hectare bij het tuinbedrijf van de gebroeders Pouw in de Blauwe Polder. In een schuur bij de molen sloegen Gerrit en Cees hun broeiramen (en ruiters) op. Met de oogst (aardappelen en groenten) ging Gerrit in zijn roeiboot langs de deuren in Oud-Ade en omgeving, zoals te zien op de wazige foto in de bijlage.

Cors de Haas in de Zevenhuizen had een flinke moestuin naast de boerderij aan de Kaag waar hij geboren was. De opbrengst was vooral voor eigen gebruik, maar als hij met de oogst naar huis roeide, wierp hij onderweg hier en daar wat groente op de kade voor zijn burens. En soms ventte hij ook zijn producten uit.

Cors de Haas, op weg naar zijn tuin.

Dat laatste gold ook voor grootleverancier van groente *Gerrit ter Meulen* uit Oude Wetering, die in een schuur bij boer Cor Verlaan in de Zevenhuizen groente opsloeg. *Huub Koek* en zijn jongere broer *Eef ter Meulen* parlevinkten voor hem met deze groente langs de sportmensen op en aan het water. Bij meelboer Gerrit van der Geest aan de Langebrug had *Arie Bocxe* (?) een boot liggen waarmee hij in de zomer de recreanten in de buurt van het Vennemeer van groente en fruit voorzag. Waar die producten vandaan kwamen, vertelt het verhaal niet. Alie van Schie-van Leeuwen herinnert zich nóg een groenteboer, *Cor van Dam* uit Leiderdorp, die vroeger bij haar moeder aan de Zijl groente bezorgd had. Van Dam had haar gevolgd toen ze met Bert van Leeuwen trouwde en aan de Langebrug in Oud-Ade ging wonen. Tegen haar vader zei Van Dam eens: "Ik wou dat ik zulke mooie sla had." Vader Bert had, net als alle andere boeren, een moestuin aan huis.

In Rijpwetering waren nog enkele groenteboeren die ook weleens in de buurt van Oud Ade gesignaleerd werden, zoals Piet Wortman en Gerard van de Zwet (tevens parlevinker).

Einde of nieuw begin?

De traditionele groenteboer bestaat niet meer. De meeste bewoners van Oud-Ade en omstreken kopen hun andijvie, paprika, rode bietjes en sperziebonen in de supermarkt waar de groente altijd vers en super hygiënisch verpakt is. En bovendien met een veel ruimer assortiment. Wel is (was) er nog de specialistische groentezaak met een ruimere keus en hogere prijzen, maar in Roelofarendsveen heeft die het niet kunnen volhouden. In onze buurt is er nog de rijdende supermarkt van Ivo Spruit die het aan zijn naam verplicht is ook groente verkopen. Tijd om de bruine kontjes van de niet meer zo verse groente af te snijden, zoals Piet van den Broek uitlegde aan knechtje Roen, heeft hij niet. Wel zo eerlijk.

Maar er is een tegenbeweging. Het oude idee van de groenteboer, de boer die zijn producten rechtstreeks aan de klant verkoopt leeft weer op. Boerderijwinkels en leveranciers van biologische groente hebben de tijd mee, maar het is onzeker of zij de hegemonie van de supermarkt kunnen terugdringen, want ook de supermarkten springen op de bandwagon van onbespoten en natuurvriendelijke groenteproducten.

Dank aan:

Ward van Emmerik, Ria van den Broek-Rotteveel, Roen van der Geest, Ria van der Poel Jansd, Els de Vetten-van der Ing, Alie van Schie-van Leeuwen, Bep van der Geest-van der Geest en Simon Strijk.

Bronnen

Gerard van der Geest (1993) Gré van Emmerik: "Ons mooie dorp is al bijna vergrijsd." *Alkmdese Courant* maart 1993.

Opmerkingen en correcties aan: s.vandergeest@uva.nl, tel. 06-26971256

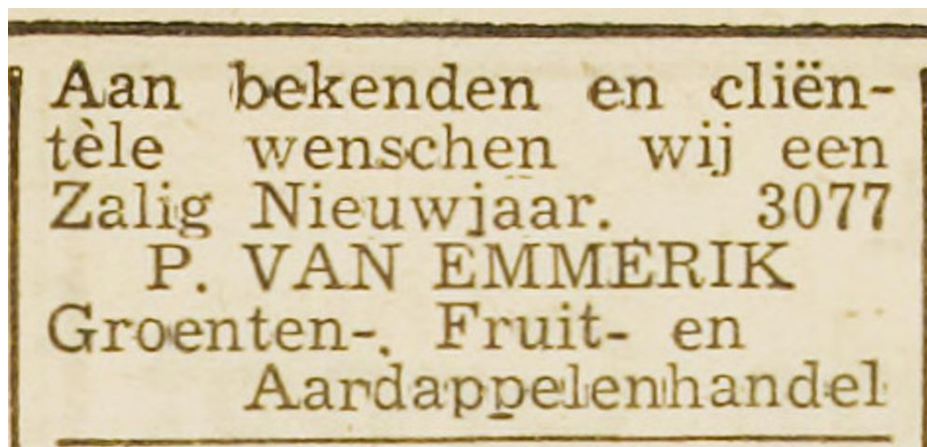
Bijlage met foto's

(alleen in digitale versie van De Brug)

[gratis abonneren op digitale versie is mogelijk bij hermankooning@gmail.com]

Groenteboer Piet van Emmerik sr (1892-1969) en zijn echtgenote Adriana Loos (1891-1965) op de Pastoor van der Plaatstraat, ter hoogte van de winkel. Piet sr begon de groentezaak in 1916.

Advertentie in De Burcht, 31 dec. 1945.

Piet en Gré van Emmerik in 1980 bij de huldiging van Joop Zoetemelk die de Tour de France had gewonnen. Een stalletje opgezet langs de route van de huldiging (boottocht door de Wetering).

Moeder Gré van Emmerik rust even uit tussen de groente- en fruitkatten in het zonnetje (rond 1980).

Molenaar Gerrit Plasmeijer die aardappelen en groente vent langs de Leidseweg. Het tweede huisje van links was rond 1950 waarschijnlijk de werkplaats van schoenmaker Jan Kloet (Fotoarchief Oud Alkemade).

Het centrum van Oud-Ade rond 1975 (?) vanuit de kerktoren gezien. Op de brug groenteboer Biemond uit De Kaag. Daar achter het huisje van Jansje van Haastregt (inmiddels afgebroken), voorheen de groentewinkel van Arie van Haastregt (Fotoarchief Oud Alkemade).

Parlevinker Gerard van der Zwet, ter hoogte van de maalderij van Beelen, Rijkswetering (fotoarchief Simon Strijk).